

чені кошти районного бюджету і обов'язковість державного звіту про використання коштів. По-друге, діяльність влади і видатки бюджету аналізують і контролюють люди та громадські організації, які слідкують, чи видатки, навіть справно реалізовані, приносять ефекти, що наближають досягнення визначеної в програмі мети. А це, у свою чергу, сприяє ефективному й прозорому витрачанням бюджетів, підвищує рівень довіри громади до державної влади.

Висновки. Впровадження державно-громадського управління системою освіти на регіональному рівні відбувається через використання різних форм і методів взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування.

Досвід роботи Стрийської районної ради демонструє нам один із багатьох шляхів, як саме громада і кожен із її членів може брати безпосередню участь у керуванні розвитком системи освіти на регіональному рівні - від школи до відділу освіти та районної ради.

Перспективою подальших досліджень є форми співпраці влади, громади та конкретної особи щодо формування культури індивідуальної та колективної суспільної відповідальності, яка й закладає міцні основи громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. *Гаєвська Л. А.* Державно-громадське управління загальною середньою освітою в Україні (друга половина XIX - початок XX ст.) : монографія / Л. А. Гаєвська ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - Умань : ПП Жовтий, 2008. - 332 с.

2. *Гошко А. О.* Контури нового управлінського курсу трансформації України / А. О. Гошко, Г. А. Дмитренко, В. М. Князев. - К. : Вид-во НАДУ, 2004. - 176 с.

3. *Грабовський В. А.* Державно-громадське управління загальною середньою освітою в Україні: стан та перспективи / В. А. Грабовський // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / редкол. : С. М. Серьогін (голов. ред.) та ін. - Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2005. - Вип. 1 (19). - С. 102-111.

4. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. - 2002. - № 33. - 23 квіт. - С. 4-6.

5. *Паращенко Л. І.* Проблеми державно-громадського управління загальною середньою освітою в Україні / Людмила Іванівна Паращенко // Освіта і управління : наук.-практ. журн. - 2010. - Т. 13. - № 4. - С. 32-39.

Віталій Малащенко,
*аспірант кафедри економічної
теорії та історії економіки НАДУ*

Економічна безпека підприємства як чинник ефективного корпоративного управління

У межах статті розглядаються основні проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства як чинник сучасного корпоративного управління з формуванням цілісної корпоративної культури. Аналізуються внутрішні та зовнішні загрози. Розглядаються сутність та вимоги до формування безпеки

підприємства, надаються рекомендації щодо підвищення їх успішності, наводиться визначення економічної безпеки в термінах сучасного корпоративного модерного управління.

Ключові слова: безпека, ефективна безпека, загроза, стабільність, прогноз, рівень економічної безпеки, корпоративна культура, корпоративне управління.

Within the article the author examines basic issues of the providing enterprise economic safety in a context of modern corporate management with corporate culture forming. Internal and external threats are given. Essence and requirements opens up successful safety of enterprise and recommendations to increase enterprise' successes are given. The author proposes his determination of economic safety in term of modern corporate management.

Key words: safety, effective safety, threat, stability, prognosis, level of economic safety, corporate culture, corporate management.

Постановка проблеми. Однією з важливих умов підвищення ефективності й сталості підприємств за ринкових відносин є вдосконалення системи управління з урахуванням факторів забезпечення економічної безпеки. Ситуація в Україні не дозволяє говорити про забезпечення сталого економічного зростання, що впливає на національну й економічну безпеку держави в цілому. Процес формування ринкової економіки в Україні супроводжується трансформацією форм і методів державного регулювання, децентралізацією та диверсифікацією виробництва, зміною умов господарювання й зростанням конкурентної боротьби між підприємствами, посиленням впливу зовнішнього середовища на діяльність суб'єктів господарювання, основною рисою якого є динамізм з ознаками невизначеності. Економічний простір в Україні характеризується зростанням податкової та економічної злочинності в усіх базових сферах економіки, ускладненням способів порушення й використання недосконалості чинного законодавства.

За таких обставин процес успішного функціонування й економічного розвитку українських підприємств багато в чому залежить від забезпечення їх економічної безпеки, ефективності корпоративного управління. До факторів, що ускладнюють забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств, відносять нестабільність економічної та політичної ситуації, недосконалість законодавчої бази, неефективне управління без урахування його корпоративного характеру.

Разом з тим нинішнє кризове становище значної частини підприємств, половина з яких декларують збитковість діяльності, значною мірою зумовлено не лише соціально-економічним становищем у країні та несформованістю ринкових відносин, але й відсутністю сформованої корпоративної культури підприємств, недостатнім рівнем розробки науково-методологічних основ забезпечення корпоративної безпеки суб'єктів господарювання, несформованістю понятійного апарату. Виникнення принципово нових проблем у діяльності вітчизняних підприємств, пов'язаних зі зниженням рівня їх економічної безпеки, зумовлюють необхідність теоретичного обґрунтування та розробки практичних рекомендацій щодо їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних та практичних аспектів забезпечення безпеки розвитку суб'єктів господарювання знайшли відображення у працях Л.І.Абалкіна, М.А.Бендікова, Т.Б.Берднікова, О.А.Груніна, Л.І.Донця, Н.В.Ващенко, Б.З.Мільнера, О.І.Могильного, О.М.Бандурки, В.Є.Духова, Я.А.Жаліло, М.П.Капустіна, А.В.Кириєнка, Г.В.Козаченко, В.А.Ліпкана, О.М.Ляшенко, В.І.Мунтіяна, Н.О.Подлужної, В.П.Пономарьова, П.Я.Пригунова, А.С.Сосніна, Є.А.Олейнікова, В.В.Шликова, В.І.Ярочкіна та ін.

Разом з тим ще не сформовані проблеми методичного забезпечення управління економічною безпекою підприємств, включаючи удосконалення методик та методів аналізу й оцінки стану економічної безпеки, фінансово-економічної діяльності підприємств і організацій, які б створювали основу розробки й прийняття управлінських рішень із захисту економічних інтересів підприємств, своєчасному запобіганню економічним загрозам, протидії проникненню кримінальних структур у виробничу та фінансову діяльність підприємства, корпоративного управління як засобу ефективного забезпечення економічної безпеки підприємства. Вирішення зазначених питань становить завдання цієї статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретико-методологічні засади оцінки та забезпечення економічної безпеки підприємства як чинника корпоративної культури розроблені ще не достатньою мірою. Для успішного вирішення завдання із забезпечення безпеки господарюючих суб'єктів необхідно мати чітке теоретичне уявлення про суть економічної безпеки підприємства, основні небезпеки і загрози, умови забезпечення економічної безпеки. Узагальнення досвіду показує, що корпоративну культуру можна тлумачити як інструмент у сфері управління, який дає змогу керувати персоналом, підвищити конкурентоспроможність організації, ступінь довіри до корпоративних прав, забезпечити захист власників корпоративних прав, економічну безпеку підприємства. Фактично корпоративна культура виступає правилами ведення бізнесу, прийняття управлінських рішень, делегування повноважень, удосконалення якості економічної безпеки господарюючого суб'єкта тощо.

Визначення економічної безпеки в сучасній науці має тлумачення у двох наукових напрямках. Фахівці в рамках першого напрямку економічну безпеку підприємств розглядають як захист від негативних впливів (загроз) зовнішнього і внутрішнього середовища [4]. Концепцією другого напрямку є розгляд економічної безпеки підприємства як гармонізації інтересів підприємства з інтересами взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища [6].

Умовами забезпечення економічної безпеки підприємства є легітимність усіх видів його діяльності, використання системного підходу до забезпечення економічної безпеки підприємства та відповідне ресурсне забезпечення. А система забезпечення економічної безпеки підприємства може розглядатися як впорядкована сукупність взаємодіючих елементів, сумарну дію яких спря-

мовано на якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз. При цьому для кожного підприємства зовнішні і внутрішні загрози є індивідуальними, але з певними типовими рисами.

Разом з тим зазначені види загроз включають окремі елементи, які можуть бути використані практично стосовно будь-якого суб'єкта господарської діяльності. Так, до зовнішніх загроз і дестабілізуючих чинників можна віднести несприятливу зміну політичної системи; макроекономічні потрясіння (кризи, інфляція, втрата ринків сировини, матеріалів, енергоносіїв або товарів); протиправну діяльність кримінальних структур, конкурентів і фірм, що займаються промисловим шпигунством або шахрайством, а також правопорушення з боку корумпованих працівників контролюючих і правоохоронних органів.

До внутрішніх загроз належать дії або бездіяльність (зокрема умисні або ненавмисні) співробітників підприємства, що суперечать інтересам його діяльності, наслідком яких можуть бути завдання економічного збитку підприємству, порушення порядку використання технічних засобів, встановленого режиму збереження інформації, яка становить комерційну таємницю, підрив його ділового іміджу в бізнес-колах, виникнення проблем у стосунках з реальними або потенційними партнерами тощо.

Враховуючи аналіз опрацьованих джерел з теми та власний досвід роботи, пропонуємо поняття "економічна безпека підприємства" трактувати в широкому розумінні як корпоративну систему функціонування підприємства, за умови якої відбувається найбільш ефективне використання корпоративних ресурсів (земля, кадровий потенціал, інтелектуальна власність, інформація, капітал тощо), і водночас знижуються наявні та потенційні загрози, в результаті чого досягається максимально позитивний ефект від роботи підприємства.

Системне управління у сфері забезпечення безпеки підприємств має бути дворівневим - загальнодержавне та корпоративне. Далі в статті більш детально спинимося на корпоративному системному управлінні у сфері забезпечення безпеки підприємств. Так, на рівні підприємницьких структур до числа проблем, які мають вирішуватися в процесі управління захистом бізнесу, мають бути розв'язані такі проблеми:

- у галузі економіки - зниження втрат від кримінальної конкуренції; зменшення витрат, пов'язаних із забезпеченням безпеки підприємництва; зміцнення іміджу фірми; збільшення доходів від підприємницької діяльності, розширення її масштабів;

- у соціальній сфері - поліпшення морально-психологічного клімату в трудовому колективі, підвищення ступеня його згуртованості; поява у співробітників відчуття захищеності, упевненості в майбутньому; зміцнення стереотипів цивілізованого бізнесу; розвиток корпоративної культури;

- в адміністративно-організаційній сфері - підвищення організованості; максимізація "організаційного ефекту"; підвищення трудової дисципліни;

- в інформаційній сфері - підвищення інформованості працівників фірми з питань забезпечення безпеки бізнесу від кримінальної конкуренції;

полегшення збирання інформації, що має значення для захисту бізнесу; створення інформаційної бази в інтересах забезпечення економічної та інформаційної безпеки бізнесу;

- у правовій сфері - упорядкування відносин між фірмою й окремими працівниками, між фірмою й іншими організаціями - партнерами по бізнесу, між службою внутрішньої безпеки й правоохоронними органами, службами безпеки інших фірм; підвищення правової захищеності бізнесу.

Важливість постійного дотримання економічної безпеки зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності. Перелік завдань, що підлягають вирішенню при створенні системи забезпечення економічної безпеки підприємства, можна визначити таким чином:

- захист законних прав та інтересів підприємства;
- моніторинг стану зовнішнього середовища бізнесу;
- ідентифікація можливих загроз економічній безпеці підприємства і розробка превентивних заходів для попередження або зменшення виробничих, комерційних та інших ризиків;
- вивчення партнерів, клієнтів і конкурентів підприємства;
- профілактика і припинення можливої протиправної діяльності персоналу підприємства, який може завдати шкоди економічній безпеці;
- захист конфіденційної інформації підприємства, що стосується всіх сторін його діяльності;
- підготовка і проведення акцій, що поліпшують імідж і підвищують ділову репутацію підприємства в очах партнерів і клієнтів, органів державної влади і місцевого самоврядування;
- організація аналітичної роботи із забезпечення безпеки підприємства. Захист комерційної таємниці.

До найбільш значущих функцій системи економічної безпеки підприємства належать такі: прогнозування, виявлення, попередження, ослаблення небезпек і загроз, забезпечення захищеності діяльності підприємства та його персоналу, збереження майна та ін.

З огляду на це загальна схема організації економічної безпеки включає такі дії, які можуть проводитися послідовно або одночасно:

- загально стратегічне прогнозування та планування економічної безпеки за функціональними ознаками;
- формування необхідних корпоративних ресурсів (капітал, персонал, права, інформація, технологія);
- стратегічне планування фінансово-господарської діяльності підприємства;
- тактичне планування економічної безпеки за функціональними складовими: фінансовою (досягнення максимально ефективного використання корпоративних ресурсів); інтелектуальною та кадровою (збереження та

розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом); техніко-технологічною (ступінь відповідності застосовуваних на підприємстві технологій сучасним світовим аналогам); політико-правовою (всестороннє забезпечення діяльності підприємства, дотримання чинного законодавства); інформаційною (ефективне інформаційне забезпечення господарської діяльності); екологічною (дотримання екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення навколишнього середовища); силовою (забезпечення фізичної безпеки працівників фірми та збереження майна);

- тактичне планування фінансово-господарської діяльності підприємства;
- оперативне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства;
- здійснення функціонального аналізу рівня економічної безпеки;
- загальна оцінка досягнутого рівня економічної безпеки.

Функціонування системи забезпечення економічної безпеки підприємства має ґрунтуватися на таких принципах: законності, адекватної відповідності можливим загрозам безпеці, компетентності, адаптивності, цілісності і системності.

Функціонування системи економічної безпеки підприємства має бути:

- безперервним - оскільки не завжди є можливість точно встановити час початку дії тієї або іншої загрози;
- плановим - діяльність із забезпечення безпеки організується на основі єдиного задуму, викладеного в комплексній програмі і конкретних планах по окремих напрямках безпеки;
- централізованим - у рамках певного підприємства має забезпечуватися централізованість процесу забезпечення безпеки;
- цілеспрямованим - захищається те, що повинно захищатися на користь конкретної мети, а не все підряд;
- універсальним - заходи безпеки мають перекривати шляхи загроз незалежно від місця їх можливої дії, виникнення чи походження [4].

Отже, для забезпечення економічної безпеки підприємства характерна сукупність якісних і кількісних показників, найважливішим серед яких є рівень економічної безпеки. Рівень економічної безпеки підприємства - це оцінка стану використання корпоративних ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства та ефективності його діяльності. Функціональні складові економічної безпеки - це сукупність основних напрямів його економічної безпеки, суттєво відмінних один від одного. Таким чином, економічна безпека підприємства є системою, що складається з кількох функціональних складових, які для кожного конкретного підприємства можуть мати різні пріоритети залежно від характеру діяльності, а отже - існуючих загроз. Основним фактором, що визначає стан економічної безпеки, є володіння підприємством стійкими конкурентними перевагами. Ці переваги мають відповідати стратегічним цілям підприємства.

Держава та інші суб'єкти господарювання, які взаємодіють із підприємством, представляють умови зовнішнього середовища, які впливають на

рівень його безпеки. У деяких випадках підприємство практично безсило впливати на зовнішнє середовище, воно змушене певною мірою до нього пристосовуватися. Однак вплив через внутрішні механізми, на внутрішнє середовище підприємства є безпосередньою умовою забезпечення власної безпеки. Саме тому підприємство є ланкою в системі його економіки й змушене змінюватися разом з ним, приймаючи таким чином "правила гри", що задає держава. Саме тому будь-які системні перетворення мають також відбуватися на рівні державних інституцій, торкаючись усіх сфер їх функціонування.

Головною метою економічної безпеки підприємства є забезпечення його стійкого і максимально ефективного функціонування в даний час і забезпечення високого потенціалу розвитку та просування підприємства в майбутньому. Найбільш ефективне використання корпоративних ресурсів підприємства, необхідне для виконання цілей бізнесу, досягається шляхом запобігання загрозам негативних впливів на економічну безпеку підприємства і досягнення таких основних функціональних цілей економічної безпеки підприємства:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи підприємства, його фінансової стійкості і незалежності;
- забезпечення технологічної незалежності підприємства і досягнення високої конкурентоспроможності його технологічного потенціалу;
- висока ефективність менеджменту підприємства, оптимальність і ефективність його організаційної структури;
- високий рівень кваліфікації персоналу підприємства і його інтелектуального потенціалу, ефективність корпоративних науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт;
- високий рівень екологічності роботи підприємства, мінімізація руйнівного впливу результатів виробничої діяльності на стан навколишнього середовища;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформаційного середовища підприємства, комерційної таємниці і досягнення високого рівня інформаційного забезпечення роботи всіх його служб;
- забезпечення безпеки персоналу підприємства, його капіталу, майна і комерційних інтересів [5].

Оскільки економічна безпека підприємства має прямий причинно-наслідковий зв'язок із системою та результатами стратегічного планування розвитку, найважливішим етапом її забезпечення є прогнозування факторів впливу та показників економічної безпеки. Розробка стратегічного плану має проводитися з урахуванням цілей виробництва, засобів і можливостей їх досягнення, конкурентного середовища, умов господарювання.

Стратегічний план економічної безпеки має включати [2]:

- характеристику зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства;

- визначення та моніторинг факторів, що зміцнюють або руйнують стійкість соціально-економічного та фінансового станів на коротко- й середньострокову перспективу. Одна з цілей моніторингу економічної безпеки підприємства - це діагностика його стану на основі системи показників, що враховують специфічні галузеві особливості, найбільш характерні для даного підприємства, які мають для нього важливе стратегічне значення;

- визначення критеріїв і показників, що характеризують інтереси підприємства та відповідають вимогам його економічної безпеки. Система критеріїв і показників фактичного стану складається підприємствами самостійно, з урахуванням конкретних умов роботи;

- розробку економічної політики, що включає механізми обліку факторів, що впливають на стан економічної безпеки;

- напрями діяльності підприємства з визначеної реалізації стратегії.

Висновки. На підставі викладеного можна дійти висновку, що економічна безпека підприємства - це система функціональних складових, зумовлених відповідністю матеріальних, фінансових, кадрових, техніко-технологічних потенціалів й організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням. Дослідження питання впливу корпоративної культури на економічну безпеку підприємства дає змогу зробити певні висновки відносно моделей впровадження та розвитку корпоративної культури в системі забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта та запропонувати низку положень, важливих для ефективного й більш безпечного розвитку підприємства:

1. Економічна безпека підприємства - це такий стан системи корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за яких гарантується найбільш ефективно їх використання для стабільного функціонування і динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам), і водночас у результаті чого досягається максимально позитивний ефект від роботи підприємства.

2. Система управління економічною безпекою підприємства корелює із стратегічним, тактичним та оперативним контурами управління. Загальна схема процесу організації економічної безпеки охоплює такі дії, які здійснюються послідовно чи одночасно: формування необхідних корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, прав, інформації, технології та устаткування); стратегічне прогнозування і планування економічної безпеки за функціональними складниками; стратегічне планування фінансово-господарської діяльності підприємства; загальнотактичне планування економічної безпеки за функціональними складниками; тактичне планування фінансово-господарської діяльності підприємства; оперативне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства; здійснення функціонального аналізу рівня економічної безпеки; загальна оцінка досягнутого рівня економічної безпеки.

Застосування розроблених пропозицій з удосконалення управління й рекомендацій з оцінки економічної безпеки, а також моделюванню економічних інтересів підприємства дасть змогу не лише сформувати механізми забезпечення економічної безпеки підприємства, але й підняти його сталість та фінансово-економічну ефективність на новий рівень.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у здійсненні аналізу зарубіжного досвіду з проблеми забезпечення економічної безпеки, визначенні механізмів реалізації забезпечення економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. *Архипов А.* Экономическая безопасность: оценки, проблемы, способы обеспечения / А. Архипов, А. Городецкий, Б. Михайлов // *Вопр. экономики.* - 2004. - № 12. - С. 38.
2. *Блинникова С. Н.* Управление экономической безопасностью промышленного предприятия : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Блинникова С. Н. - М., 2005. - 150 с.
3. *Грунин О. А.* Экономическая безопасность организации / О. А. Грунин, С. О. Грунин. - СПб., 2002. - 160 с.
4. *Кашин А. В.* Экономическая безопасность предприятия: управленческие решения / А. В. Кашин. - М., 2008. - 25 с.
5. *Козаченко А. В.* Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монография / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. - К. : Либра, 2003. - 280 с.
6. *Косенко О.* Орієнтир на досконале корпоративне управління / О. Косенко // *Цінні папери України.* - 2005. - № 12. - С. 10-11.
7. *Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / В. М. Гейць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк та ін. ; за ред. В. М. Гейця.* - Х. : ВД "ІНЖЕК", 2006. - 240 с.
8. *Хамініч С. Ю.* Економічна культура в системі управління / Світлана Юрївна Хамініч. - Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2005. - 140 с.